

Joka kymmenes työkäinen suomalainen elää köyhydessä – miltä tilanne näyttää eurooppalaisessa vertailussa?

Saija Iivonen korkeakouluharjoittelija, THL

Maria Vaalavuo tutkimuspäällikkö, THL

Köyhyyden vähentäminen keskeinen yhteiskunnallinen tavoite Suomessa ja muualla Euroopassa

Köyhyyden vähentäminen on ollut yksi keskeisistä Euroopan unionin päämääristä älykästä, kestävästä ja osallistavaa kasvua tavoittelevassa EU2020-strategiassa [1]. Myös Suomessa Sanna Marinin hallitusohjelmassa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen on yksi merkittävä tavoite, jonka tulisi ohjata kaikkea hallituksen politiikkaa [2]. Tavoite on tärkeä tasa-arvoisen yhteiskunnan ja sosiaalisen kestävyuden kehittämisen kannalta, sillä köyhyys ja syrjäytyminen kietoutuvat usein yhteen muiden sosiaalisten ongelmien kanssa, ja ne uhkaavat yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumista.

Suomen vertaileminen muihin maihin myös köyhyyden suhteen antaa kansalliselle päätöksenteolle laajempaa perspektiiviä. Vertaileva sosiaalipoliittinen tutkimus pystyy tunnistamaan niitä hyvinvointivaltion instituutioita ja politiikkatoimia, jotka ovat yhteydessä matalaan köyhyysasteeseen ja edesauttavat tavoitteen saavuttamisessa [3]. Tässä lyhyessä analyysissä pyrimme tuottamaan vertailevaa tietoa työkäisten köyhyydestä Euroopassa vuosien 2008 ja 2018 välillä näistä lähtökohdista käsin.

Tärkeimmät havaintomme:

- Työkäisten köyhien määrä kasvoi Euroopassa viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta entistä harvempi heistä koki enää 2010-luvun lopussa vakavaa aineellista puutetta.
- Suomessa työkäisten köyhyysaste pysyi vuoden 2008 tasolla, mutta köyhien kokemana vakava aineellinen puute väheni kolmanneksella.
- Työkäisten köyhyysaste aleni vain neljässä vertailumaassa ajanjaksolla 2008–2018.
- Suomessa köyhyyden vähentäminen vaatisi vähemmän taloudellisia panostuksia kuin valtaosassa Euroopan maista.

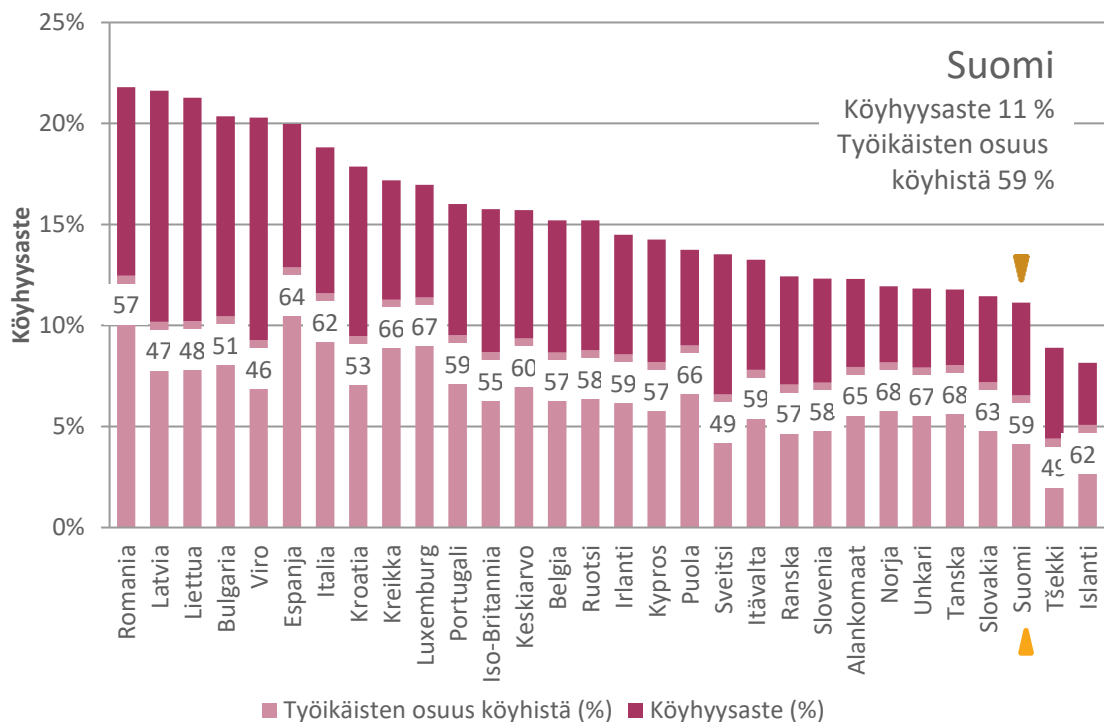
Köyhydessä elävien osuus vaihtelee voimakkaasti maiden välillä

Köyhysasteella tarkoitamme sitä osaa väestöstä, joka elää kansallisen mediaanituloihin suhteutetun köyhyysrajan alapuolella (ks. Tietolaatikko sivulla 7). Euroopassa köyhyysaste vaihtelee voimakkaasti heijastaen eroja maiden taloudellisessa kehityksessä, väestörakenteessa ja hyvinvointivaltion laajuudessa. Euroopan unionin laajenemisen myötä vaihteluväli on kasvanut, joskin ääripäät ovat lähentyneet toisiaan viimeisen vuosikymmenen aikana.

Vuonna 2018 köyhyysaste vaihteli Islannin 8 prosentin ja Romanian 22 prosentin välillä (Kuvio 1). Köyhyysaste oli matalin Islannissa ja Tšekissä, alle 10 prosentin. Suomessa köyhyysaste oli myös matalimmasta päästä kuten muissa Pohjoismaissa lukuun ottamatta Ruotsia.

Tarkastelemme tässä katsauksessa erityisesti työikäisten eli 18–64-vuotiaiden köyhyysriskiä. Näkökulma on perusteltu, sillä yli puolet kaikista Euroopan köyhistä on työikäisiä (Kuvio 1). Köyhyyden vähentämisen näkökulmasta on ensisijaista pohtia erilaisia toimenpiteitä köyhien profiilin mukaisesti. Lapsi- ja vanhuusköyhyys vaativat oman analyysinsä.

Työikäisten osuus kaikista köyhistä vaihteli Viron 46 prosentin ja Norjan ja Tanskan 68 prosentin välillä, Suomessa työikäisten osuus kaikista köyhistä oli 59 prosenttia (Kuvio 1). Vaikka työikäisten köyhyysriski on pienempi kuin lapsilla ja vanhuksilla suurimmassa osassa maita, työikäisten köyhyyden vähentäminen on tärkeää köyhyyden vähentämisen yleisen tavoitteen kannalta. On myös maita, kuten Tanska ja Norja, joissa nimenomaan työikäiset ovat suurimmassa köyhyysriskissä.

Kuvio 1 Köyhyysasteet maittain ja työikäisten osuus kaikista köyhistä vuonna 2018*.

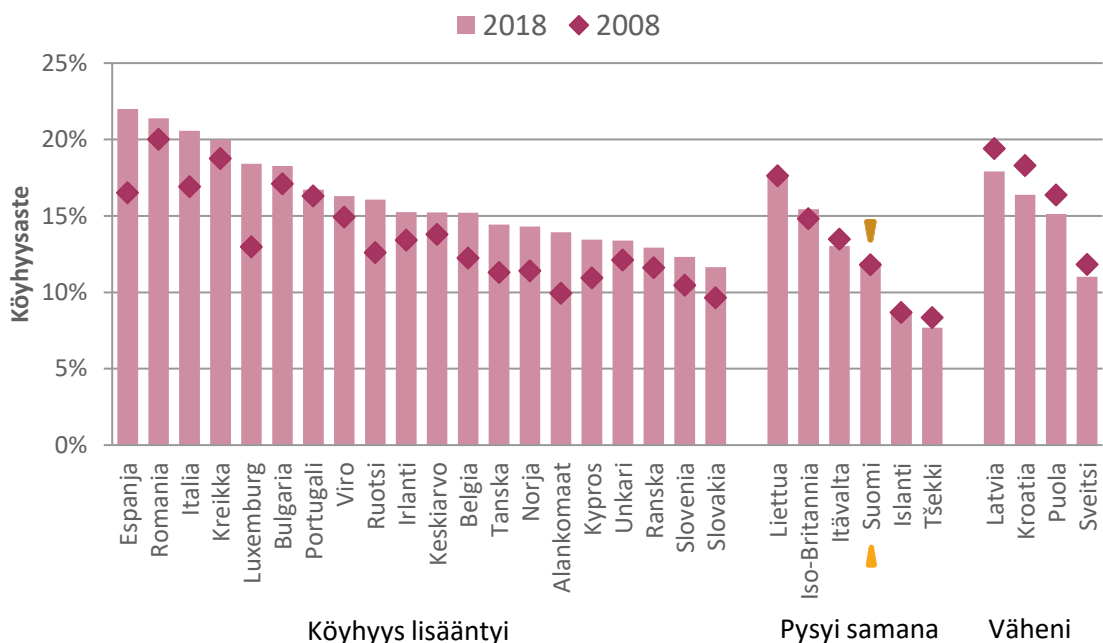
*Irlannin, Slovakian ja Ison-Britannian tiedot ovat vuodelta 2017 ja Islannin vuodelta 2016.

Työikäisten köyhyys lisääntyi suurimmassa osassa maita

Suomi lukeutui niihin harvoihin maihin, joissa koko väestön köyhyysaste laski vuosien 2008 ja 2018 välillä. Työikäisten köyhyysaste säilyi tästä huolimatta samalla tasolla, noin 12 prosentissa (Kuvio 2). Köyhyys väheni Suomessa erityisesti yli 65-vuotiaiden keskuudessa, samalla kun työikäisten ja lasten köyhyys pysyi samalla tasolla. Vuonna 2009 alkanut maailmanlaajuinen taluskriisi tuntuikin voimakkaimmin työikäisten kukkaroissa, kun taas eläkeläiset olivat paremmin suojattu talouden heittelemisen vaikutuksia vastaan.

Suomessa työikäisten köyhyysaste säilyi 12 prosentissa, vaikka väestön tasolla köyhyysaste laski

Kuviossa 2 on esitetty työikäisten köyhyysasteen muutos vuosien 2008 ja 2018 välillä. Maat on ryhmitelty kuvioon sen mukaan, missä työikäisten köyhyys lisääntyi, pysyi samana ja väheni. Valtaosassa maita työikäisten köyhyysaste kasvoi ajanjakson aikana. Erityisen suuri kasvu työikäisten köyhyysasteessa tapahtui Espanjassa (+5 prosenttiyksikköä), jossa työikäisten köyhyysaste on Euroopan korkein, sekä Luxemburgissa (+5), Italiassa (+4), Alankomaissa (+4) ja Ruotsissa (+3). Ainoastaan Latviassa, Kroatiaissa, Puolassa ja Sveitsissä kehitys oli puolestaan positiivista ja työikäisten köyhyysaste pieneni ainakin prosenttiyksikön.

Kuvio 2 Työikäisten köyhyysaste vuosina 2008* ja 2018**

* Kroatian tiedot ovat vuodelta 2010.

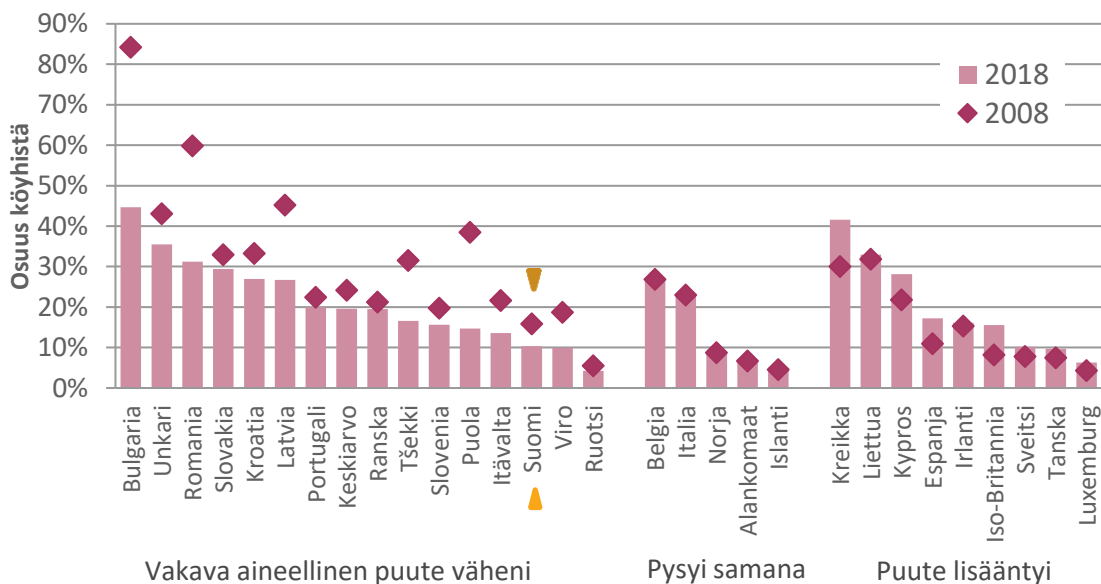
** Irlannin, Slovakian ja Ison-Britannian tiedot ovat vuodelta 2017 ja Islannin vuodelta 2016.

Aineellinen puute on kuitenkin köyhillä vähentynyt

Väestön mediaanituloihin suhteutettu köyhyysraja voi vaihdella voimakkaasti taloustilanteen ja työllisyyden heilahdellessa [4]. Tästä johtuen taloustaantumassa voi paradoksaalisesti käydä niin, että köyhyysaste alenee tai vastaavasti nousukauden aikana köyhyys lisääntyy. Siksi suhteellisen köyhyysmittarin rinnalla voi käyttää myös materiaalsen puutteen mittaria hyvinvoinnin puutteiden kattavammassa tarkastelussa (ks. Tietolaatikko sivulla 7). Kuviossa 3 tarkastellaan, kuinka suuri osa köyhyysriskissä elävistä on samalla kärsinyt vakavasta aineellisesta puutteesta.

Vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivien työikäisten köyhien osuus väheni vuosien 2008 ja 2018 välillä viidessätoista maassa. Eniten osuus väheni Bulgariassa, jossa vuonna 2008 kolme neljästä köyhästä eli vakavassa aineellisesta puutteesta. Kymmenen vuotta myöhemmin aineellista puutetta koki köyhistä vajaa puolet. Vaikka köyhyysaste on siis pysynyt maassa lähes samana, voidaan bulgariaalaisten köyhien elintasossa nähdä positiivista kehitystä. Aineellista puutetta kokevien köyhien määrä suunnilleen puolittui myös Romaniassa ja Puolassa.

Myös Suomessa vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivien köyhien määrä väheni kolmanneksella niin, että vuonna 2018 heitä oli joka kymmenes työikäisistä köyhistä. Suomi pärjää pohjoismaisessa vertailussa silti heikommin: Islannissa ja Ruotsissa aineellista puutetta kokevia köyhiä oli vain 4 prosenttia ja Norjassa 9 prosenttia. Tanskassa kehitys oli sitä vastoin huonompaan suuntaan: vakava aineellinen puute yleistyi köyhien keskuudessa ajanjakson aikana 7 prosentista 10 prosenttiin.

Kuvio 3 Prosenttiosuus työikäisistä köyhistä, jotka kärsivät myös vakavasta aineellisesta puutteesta vuosina 2008* ja 2018**.

* Kroatian tiedot ovat vuodelta 2010.

** Irlannin, Slovakian ja Ison-Britannian tiedot ovat vuodelta 2017 ja Islannin vuodelta 2016.

Vakava aineellinen puute yleistyi yhdeksässä maassa, joista eniten Kreikassa, Isossa-Britanniassa ja Espanjassa (Kuvio 3). Köyhien tilanteen heikkeneminen näyttäisikin painottuvan maihin, jotka kärsivät vakavasti vuonna 2008 alkaneesta finanssi- ja talouskriisistä.

Erot työikäisten köyhien aineellisessa elintasossa kaventuivat maiden välillä tarkasteluvuosikymmenen kuluessa. Kuvio 3 paljastaa sen, että vaikka köyhillä tulotaso on suhteellisesti matala, valtaosalla heistä tulojen niukkuus ei näy vakavana aineellisena puutteena. Toisaalta parannettavaa löytyy edelleen huomattavasti etenkin Euroopan kaakkoisnurkasta.

Köyhyyskuilu ja köyhyysaste yhdessä kertovat vaadittavista panostuksista köyhyysvähentämiseksi

Köyhyyskuilun ajallisen kehityksen tarkastelu lisää tietoa köyhien taloudellisesta tilanteesta. Se kuvaa köyhien keskitulojen suhdetta maan vuotuisen köyhyysrajaan ja kertoo köyhyysvähentämisen mahdollisuudesta [5]. Mitä suurempi köyhyyskuilu on, sitä enemmän köyhien tuloja tulisi keskimäärin lisätä, jotta heidän tulonsa ylittäisivät köyhyysrajan ja sen yli. Kuviossa 4 on kuvattu kehitys Suomen lisäksi muutamassa Euroopan maassa.

Suomessa, kuten pääasiassa muissakin maissa, köyhyyskuilu on pysynyt samalla tasolla vuosina 2008–2018. Keskimäärin työikäisten köyhien kotitalouden käytettävissä olevat tulot ovat 20 prosenttia alle köyhyysrajan. Kuilu on syvempi Euroopassa keskimäärin ja heikoin taloudellinen tilanne tämän mittarin mukaan on Romaniassa, jossa köyhien tulot ovat 38 prosenttia alle köyhyysrajan (Kuvio 4). Köyhyyskuilu on matalin Tšekissä ja Kyproksella, joissa se vuonna 2018 oli alle 20 prosenttia. Suomen köyhyyskuilu on Pohjoismaista kaikkein matalin, kun taas Norjassa ja Ruotsissa köyhyyskuilu oli Pohjoismaista suurin, 25–30 prosentin välillä.

Suomi lukeutuu maihin, joissa sekä köyhyysaste että köyhyyskuilu ovat molemmat suhteellisen matalia. Köyhyysvähentämisen tavoitteen näkökulmasta se on paras mahdollinen tilanne, eli verrattain pienemmät taloudelliset panostukset köyhyysvähentämiseen elävien toimeentuloon riittäisivät nostamaan ihmiset pois köyhyysvähentämisen alueelta. Suomen kanssa samanlainen tilanne on esimerkiksi Tšekissä, Islannissa, Sveitsissä, Sloveniassa ja Ranskassa.

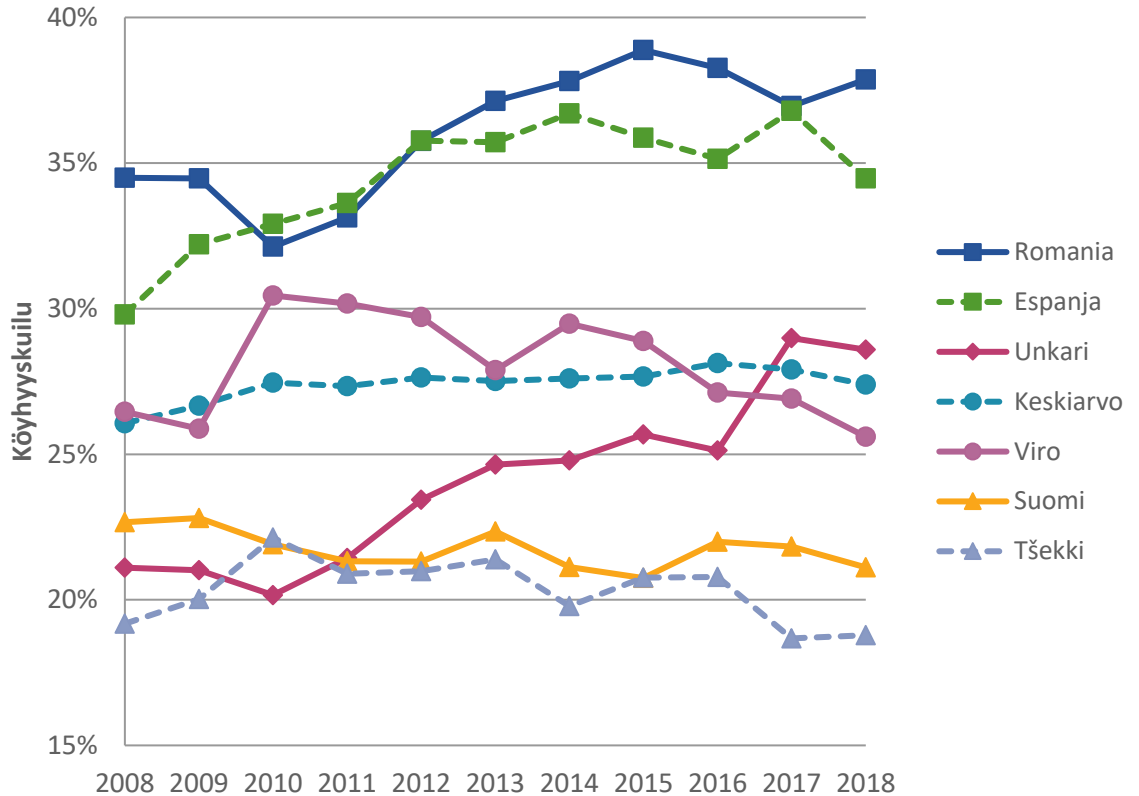
Haastavin tilanne on maissa, joissa köyhyysaste ja köyhyyskuilu ovat molemmat korkeita

Maita, joissa köyhyysaste olisi korkea ja köyhyyskuilu matala, on vähän. Viro ja Ruotsi ovat kuitenkin suhteellisen hyviä esimerkkejä tästä, sillä niissä köyhyysaste on keskimäärin korkeampi (16 % vuonna 2018) ja köyhyyskuilu keskimäärin matalampi (26 % vuonna 2018). Köyhyysvähentämistä on siis suhteellisen paljon, mutta se ei ole syvää eurooppalaisessa vertailussa tarkasteltuna.

Sellaisissa maissa, joissa matala köyhyysaste yhdistyy korkeaan köyhyyskuiluun, köyhiä on lukumääräisesti vähän, mutta köyhyysvähentämisen vaatii suuren tulonlisäyksen henkilöä kohden. Esimerkkinä näistä ovat Unkari, Slovakia ja Norja. Unkarissa köyhyysaste oli vuonna 2018 vertailumaiden alimpia, 13 prosenttia, mutta köyhyyskuilu oli huomattavan korkea, 29 prosenttia (Kuvio 4). Unkarissa köyhyyskuilu lisäksi kasvoi merkittävästi vuosikymmenen aikana.

Haastavin tilanne köyhyysvähentämisen kannalta on maissa, joissa köyhyysaste ja köyhyyskuilu ovat molemmat korkeita. Niissä köyhyysvähentämisen vaatii mittavia panostuk-

sia. Tällaisia maita ovat erityisesti Romania, Espanja, Italia ja Kreikka, joissa köyhyysaste on yli 20 prosenttia ja köyhyyskuilu yli 33 prosentin. Yli 30 prosentin köyhyyskuilu yhdistyneenä keskiarvoa korkeampaan köyhyysasteeseen löytyy myös Latviasta, Bulgariasta, Luxemburgista, Liettuasta, Kroatiaista ja Portugalista.

Kuvio 4 Työikäisten köyhyyskuilu vuosina 2008–2018 kuudessa eri maassa ja 29 Euroopan maan keskiarvo.

TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä katsauksessa tarkasteltiin työikäisten köyhyyttä 29 Euroopan maassa kolmea erilaista mittaria käyttäen. Köyhyden tarkastelu suhteellisena tuloköyhytenä on vakiintunut tapa köyhyystutkimuksessa ja maiden välisessä vertailussa. Sen kautta tarkasteltuna 18–64-vuotiaiden köyhyys näyttää lisääntyneen Euroopassa, mutta pysyneen samalla tasolla Suomessa vuosien 2008–2018 välisenä aikana. Työikäisten köyhyys ei suhteellisella tulomittarilla tarkasteltuna siis vähentynyt kuluneen vuosikymmenen aikana, kuten EU2020-strategiassa tavoiteltiin.

Kuva köyhyiden kehityksestä kuitenkin muuttuu positiivisemmaksi, kun katsotaan suhteellisen tuloköyhyden sijaan köyhien elintasossa tapahtunutta muutosta. Vakava aineellinen puute väheni voimakkaasti viime vuosikymmenen aikana sekä keskimääräisesti että Suomessa. Suurin köyhien elintason nousu tapahtui 2000-luvulla Euroopan unioniin liittyneissä uusissa jäsenmaissa.

Eri köyhyysmittarit reagoivat talouden taantumiin ja nousukausiin eri tavoin [4]. Uudelleen alkavan talouskasvun myötä maan mediaanitulot ja sen myötä myös köyhyysraja nousevat, jolloin suhteellisessa köyhyysasteessa näkyy usein kasvua. Se ei kuitenkaan suoraan tarkoita köyhyden pahanemista, sillä köyhien elintaso voi myös parantua vaikka köyhyysaste kas-

vaisikin, kuten vakavan aineellisen puutteen tarkastelumme osoitti. On siis tärkeää seurata useampaa mittaria rinnakkain kokonaiskuvan hahmottamiseksi.

Vuonna 2009 alkaneen talous- ja finanssikriisin vaikutukset näkyvät työikäisten köyhydessä yhä erityisesti Espanjassa, Italiassa ja Kreikassa. Niissä työikäisten köyhyysaste, köyhyyskuilu ja aineellinen puute olivat jo ennen kriisiä Euroopan keskiarvoa korkeammalla tasolla, mutta vuonna 2018 maat olivat Romanian ohella heikoimmin pärjäävien maiden joukossa.

Lähtökohdat työikäisten köyhyden vähentämiseksi ovat Suomessa hyvät, kun Suomen tilannetta verrataan muuhun Eurooppaan ja jopa muihin Pohjoismaihin. Suomessa köyhyyskuilu on muihin Euroopan maihin verrattuna suhteellisen matala ja köyhien osuus työikäisistä on vertailumaiden keskiarvoa matalampi (11 %). Köyhyysrajan alapuolella elävien työikäisten tuloja tarvitsisi nostaa keskimäärin 21 prosentilla, jotta suhteellinen tuloköyhyys poistuisi. Toisaalta vertailu kertoo siitä, että suomalainen hyvinvointivaltio ja sosiaaliturvajärjestelmä pystyvät kohtuullisen hyvin ehkäisemään syvää köyhyttä. Sosiaaliturvaa uudistettaessa köyhyden torjunnan tavoite tulisi pitää mielessä ja uudistuksen vaikutuksia köyhyteen ja eriarvoisuuteen tulee arvioida tarkasti.

Tietolaatikko

Tutkimuksen **aineistona** käytettiin Eurostatin EU-SILC-kyselyaineistoa (European Union Statistics on Income and Living Conditions) vuosilta 2008–2018. Aineisto soveltuu hyvin vertailevan köyhyystutkimuksen tekemiseen, sillä se kerätään vuosittain yksilö- ja kotitaloustasolla ja sisältää laajasti kysymyksiä tuloista ja elintasosta. Vuonna 2018 tiedot oli saatavilla 31 Euroopan maasta.

Köyhyysriski tai köyhyys on tässä mitattu suhteellisenä tuloköyhytenä. Tulot viittaavat käytettävissä oleviin tuloihin, eli niistä on vähennetty verot ja niihin on sisällytetty kotitalouden saamat tulonsiirrot, mutta ne eivät sisällä varallisuutta. Kotitalouksien erilaisuus on huomioitu laskelmissa niin, että kotitalouden tulot on laskettu yhteen ja jaettu kulutusyksikköluvulla, jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, yli 14-vuotiaat kotitalouden jäsenet painon 0,5 ja alle 14-vuotiaat painon 0,3. Köyhyysrajana on 60 prosenttia maan mediaanitulosta, joka on virallinen köyhyysraja Euroopan unionissa.

Vakavalla aineellisella puutteella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä ei kuluneen vuoden aikana ole ollut varaa vähintään neljään seuraavaksi luetelluista yhdeksästä asiasta: yllättävistä menoista suoriutumiseen, laskujen ajallaan maksamiseen, proteiinia sisältävään ateriaan vähintään joka toinen päivä, viikon lomaan kodin ulkopuolella vuosittain, asunnon pitämiseen riittävän lämpimänä, autoon, väritelevisioon, pesukoneeseen tai puhelimeen. Vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivien tulkitaan olevan niin köyhiä, etteivät heidän tuloensa ja varallisuutensa riitä normaaliksi katsotun elintason ylläpitämiseen.

Viitteet

¹ Euroopan komissio (2010) Eurooppa 2020. Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia. https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_FI_ACT_part1_v1.pdf

² Valtionneuvosto (2019) Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtionneuvoston julkaisuja, 2019:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

³ Palme, Joakim (2006) Welfare states and inequality: Institutional designs and distributive outcome. Research in Social Stratification and Mobility Vol 24:4, 387-403. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0276562406000515?via%3Dihub>

⁴ Tervola, Jussi (2020) Lama ja köyhyysmittareiden paradoksi. THL- blogi 14.4.2020. <https://blogi.thl.fi/lama-ja-koyhyysmittareiden-paradoksi/>

⁵ Kauhanen, Arttu & Riihelä, Marja & Tuomala, Matti (2020) Köyhyys ja köyhyden pitkittymisen Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja 116, 1/2020, 6–29.

https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2020/02/KAK_1_2020_WEB-8-31.pdf

Lisätietoja

Korkeakouluharjoittelija, YTK Saija Iivonen, INVEST Sosiaalipolitiikka, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, saija.iivonen@tuni.fi.

Tutkimuspäällikkö, dosentti Maria Vaalavuo, INVEST Sosiaalipolitiikka, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, maria.vaalavuo@thl.fi. Maria Vaalavuo on erikoistunut köyhyyden, eriarvoisuuden, terveyserojen, terveyspalveluiden käytön ja sosiaalisen kestävyuden tutkimukseen suomalaisella ja eurooppalaisilla kyselyaineistoilla.

Eriarvoistumisen, interventioiden ja hyvinvointiyhteiskunnan tutkimuksen hanke INVEST keskittyy yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseen ja hyvinvointivaltion uudistamiseen. Lasten, nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointia parannetaan uusia interventioita kehittämällä. Tavoitteena on tarjota Suomelle ja muille yhteiskunnille nykyistä tasa-arvoisempi sekä taloudellisesti, väestöllisesti ja sosiaalisesti kestävämpi hyvinvointivaltiomalli. Tavoitteisiin päästään etsimällä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja osaamisen kehittymistä rajoittavat tekijät, tunnistamalla näihin liittyvät aukkokohdat hyvinvointivaltion olemassa olevissa tuissa ja palveluissa sekä kehittämällä tieteelliseen näyttöön perustuvia interventioita aukkojen paikkaamiseksi. INVEST on Suomen Akatemian lippulaivanhanke.